

“משל למלך”

במרכז עבודת היום של ראש השנה עומדת “עבודת המלכויות”. בספרים מובאים מאות “משל למלך” שמטרתם לסבר את האוזן אודות ‘מלכותא דרקיעא’ באמצעות משל שלקוח מ’מלכותא דארעא’. אך מה יעשה בן דורנו שגם מושגי ה’מלכותא דארעא’ רחוקים מעיניו? מי שמע כיום על מלך ‘אמיתי’ - ולא רק ‘טקסי’?! מי יודע ומבין מהו עבד המלך? כדי לסבר את האוזן יצאנו בעקבות מלך אמיתי שנשא את הכתר על ראשו עד לפני כמה עשרות שנים בודדות, ובעקבות משרתיו ועבדיו.

“הייתי שומר הדלת השלישית של אולם קבלות הפנים, ולפיכך הייתי לאחד החשובים שבמשרתים. שלושה זוגות של דלתות היו לאולם הזה, וממילא שלושה שומרים היו מופקדים על פתיחתן וסגירתן של הדלתות. אבל המעמד שלי היה הגבוה משל כולם, כי בעד פתח הדלת שלי היה עובר הקיסר.

כאשר הוד מעלתו היה עוזב את האולם, הייתי פותח את הדלת. פיתחתי יכולת התובעת כישרון גדול: לפתוח את הדלת ברגע המתאים, ממש בשנייה המכרעת. אילו פתחתי את הדלת מוקדם מידי, יכול היה להתעורר הרושם המאיים שאני מגרש כביכול את הוד מעלתו, הקיסרית מן האולם. אילו הייתי מאחר ולו בשנייה היה צריך הקיסר הנעלה להאט את צעדו ואולי אפילו לעצור, מה שהיה גורע מכבודו, מן התביעה שהליכתו של הקיסר תהיה חלקה, בלא מכשולים כלשהם.” עד כאן לשונו של שומר הדלת השלישית של קיסר אתיופיה.

היילה סילאסי היה קיסר האימפריה אתיופית המאתיים עשרים וחמש. הוא מלך במדינה משך 34 שנים. לאחר פרוץ “האביב האתיופיי” (לפני 38 שנה) נאלץ לוותר על כסא מלכותו. באותו זמן יצא מפולין לאתיופיה רישרד קפושניסקי שהסתובב ואסף עדויות אותנטיות ממקורבי ומשרתי המלך והוציא לאותן לאור ביצירתו ‘הקיסר’ שמתעדת באורח מקורי ואורגינלי את המלך ומלכותו. העדויות האישיות נותנות לנו הבנה מעמיקה, תחושה חודרת של כל מה שנאמר בימים הנוראים. סוג של “משל למלך” שגם בן דורנו מסוגל לקלוט!

“דין ראש השנה נובע מעמידת השי”ת ביום זה בבחינת מלך... כי זהו עצם הדין איזה תפקיד לתת לכל אחד בהתחדש מלכות השם בסיבוב החדש של השנה החדשה” (שפתי חיים).

הנה עדותו של ט"ל: אחי היקר, שעת המינויים הייתה מביאה לידי רעד את הארמון כולו! לאחדים היה זה רעד של שמחה, של חדווה עמוקה, לאחרים היה זה, מה לעשות, רעד של חרדה ותחושת אסון מאיים. הלא בשעה הזאת היה האדון גומל, נותן מתנות וממנה, אך גם נוף, מגנה ומוריד בדרגה. בעצם אינני מנסח זאת כשורה! בעצם לא הייתה חלוקה לשמחים ולנפחדים: שמחה וחרדה מילאו כאחת את לבו של כל מי שנקרא לבוא לפני הקיסר לאולם קבלות הפנים, שהרי איש לא ידע אל נכון מה הגורל הצפוי לו. תן דעתך, אדוני העתונאי, שלא די בזאת שהקיסר היה מחליט בעצמו על כל המינויים, אלא לפנים גם היה מודיע על כל מינוי אישית לנוגע בדבר. הוא עצמו, אך ורק הוא! הוא שאיש את פסגת ההירארכיה אך גם את השלבים האמצעיים והנמוכים, הוא שהיה ממנה את מנהלי הדואר, את מנהלי בתי הספר, מנהלי תחנות המשטרה, כל הפקידים הרגילים ביותר, מנהלי המשקים, מנהלי בתי המבשל, בתי החולים, בתי המלון אני חוזר ואומר - את כולם ממש היה הוא ממנה, הוא אישית. היו מזעיקים אותם לאולם קבלות הפנים לשעת המינויים וכאן הם היו נעמדים בשורה שאין לה סוף - זה היה המון, המון גדול של אנשים שהמתינו לבואו של הקיסר. אחרי בואו היה כל אחד מהם ניגש אל הכס, שומע כשהוא נרגש וכפוף בתנוחת קידה את דבר המינוי שהפנה אליו הקיסר, נושק את יד ימינו ונסוג כשפניו לעבר הכס והוא קד קידות כל זמן נסיגתו, עד שהיה יוצא. אפילו למינוי קל הערך היה מקור סמכות קיסרי.

“כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך”, האם אנו מעריכים אל נכון את המציאות הזו בה מלך מלכי המלכים, מאזין לתרועתנו? האם יש לנו מושג עד כמה יקרה היא לאוזנו של המלך?!

הנה עדותו של מ': דרגות השלטון בארמון לא היו מקבילות להירארכיה של המשרות, אלא לאפשרויות הגישה אל הוד מעלתו הקיסרית. זו היתה ההערכות הפנימית בארמון: חשוב הוא מי שאוזנו של הקיסר נטויה לעברו לעתים הקרובות ביותר. ולזמן הממושך ביותר. על האוזן הזאת נלחמו בנייהן המפלגות, האוזן הייתה הזכייה הגדולה שעליה ניטש המשחק. די היה - אך זה לא היה קל! - להתקרב אל האוזן הכול יכולה וללחוש עליה דבר. ללחוש - ותו לא. שישקעו הדברים אי שם, שיישארו בבחינת זרע קטן שאולי יצמיח משהו לימים. יבוא יום והרושם שהשאירו הליחוש יתעצם, הזרע הקטן ינביט ואז נקצור יבול רב. היו אלה סידורים עדינים ביותר התובעים רגישות רבה. שהרי אדוננו, חרף המרץ הלא נדלה והתמדתו המפליאה, בכל זאת היה רק בריית אנוש שהישג אזנו מוגבל מעצם טבעו.

"זכרנו לחיים" נבקש שוב ושוב בעשרת ימי תשובה. התרגלנו למציאות הפשוטה שמלך מלכי המלכים זוכר אותנו שכן "אין שכחה לפני כסא כבודך". הבה נציץ לרגע עד כמה חשוב רסיס של שניית זיכרון אצל מלך בשר ודם :

מידי בוקר בשעה תשע הגיעה שיירת מכוניותיו של הקיסר ל"ארמון הישן". וכך מתאר זאת פקיד ב"מיניסטריון העט" (אגב: הקיסר לא כתב מילה בידו, לשם כך היה את "שר העט" עם סוללת פקידיו. הקיסר זכר בעל פה אלפי ועשרות אלפי פרטים): בשעה תשע היה הקיסר מגיע אל הארמון הישן. לפני השער כבר ציפו לו המון נתינים שניסו למסור לו את כתבי הבקשות שלהם. תיאורטית הייתה זו הדרך הפשוטה ביותר לבקשת צדק וטוב בקיסרות... עכשיו העפילו המכוניות בשדה העולה אל עבר רחבת הארמון שם היו עוצרות. גם כאן המתין המון לקיסר, אך מסוג שונה לגמרי מן האספסוף שלפני השער... קהל זה של מקבלי פניו של הקיסר ברחבת הכניסה הורכב מאנשים מבני חוגיו של השליט עצמו. כולנו היינו מתאספים כאן מוקדם כדי שלא לאחר את רגע בואו, רגע שהייתה לו משמעות מיוחדת לדידנו. כל אחד רצה מאוד להיראות שם, מקווה שינוח עליו מבטו של הקיסר. לא, היה זה חלום על שימת לב מיוחדת כלשהי, כשהאדון הנכבד מבחין, ניגש ופותח בשיחה. לא, עד כדי כך לא התעלו החלומות! אומר בגלוי כל שהשתוקקת לו הייתה שימת הלב המזערית ביותר, שימת לב של מה בכך, מדרגה שנייה, שולית, לא מחייבת כהוא זה את הקיסר, שנמשכה כהרף עין, ובכל זאת שימת הלב העתידה אחר כך לגרום לזעזוע פנימי ולהשתלטות מחשבת ניצחון נפלאה: הוא הבחין בי! איזה כח נתנה המחשבה הזו! אלו אפשרויות לא מוגבלות היא פתחה! שהרי ניח כי עינו של הוד מעלתו החליקה על פניך, רק החליקה! מצד אחד אפשר לומר שלא קרה דבר, אך מצד שני - מה זאת אומרת 'לא קרה דבר' כשהעין החליקה! מיד אנו חשים את חום הפנים מתעצם, הדם עולה לראש, הלב מתפעם בחוזקה. הרי אלו הסימנים הוודאיים שנגעה בנו עינו... עכשיו הגיע הרגע שבו צריך לגייס את מלוא הנחישות וההחלטיות ולפלס את הדרך בתוך הקהל, להידחק ולהידחק, להתדפק ולהתמרפק, כך שהפנים שכבר נשזפו במבט תיראנה עתה מזוויות שונות, ושהמבט הקיסרי, ולו בלי משים, ולו בלי דעת, ימשיך להבחין, להבחין ולהבחין... אילו רצה האדון המיטיב להקיף במבטו את המעמד כולו שנפתח לפניו בצאתו מן המכונית, היה רואה שמתקדמת לעברו מאסה שפלת רוח ועם זאת קדחתנית המורכבת ממאה פנים, אך בנוסף לקבוצה המרכזית הזאת רמת התואר, משמאל ומימין, ומלפניו ומאחוריו, הרחק ועוד יותר רחוק, על העצים, בחלונות, תחת הדלתות ועל השבילים עמדו כל המוני המשרתים, צוות המטבח, המנקים, הגננים והשוטרים. כולם מושיטים את הפנים לשימת ליבו. ואדוננו מביט בכל זה.

זווית נוספת מעניק לנו נ' ולא': מילאתי אז את תפקיד הפקיד של מחלקת החשבונות במשרדו של מנהל משק הארמון הראשי. בשל חילופי הממשלה הייתה לנו תוספת עבודה למכביר, כי מחלקתנו עסקה בפיקוח על מילוי הוראות הקיסר בתחום העקרונות, הסדר והכמות של אוזכרי הנכבדים המסוימים. ענין זה העסיק אישית את הקיסר עצמו, שהרי כל נכבד רצה תמיד שיאזכרוהו, ותמיד בקרבה הגדולה ביותר לשמו של האדון הנעלה עצמו. ותמיד היו מריבות, קטניות וקנאות: מי אוזכר ומי לא, כמה פעמים ובאיזה מקום בדיוק. ואף שהיו לנו כללים קבועים במדויק מטעם הכס ונורמות בדוקות באשר למי שמותר לאזכרו, וכמה פעמים ומתי...

המילה הנרדפת ל'מלך' אינה 'רודן'. נכון שמלך ממית את המורדים במלכות, אך מלכות ביסודה נגזרת מכוחות עמוקים בנפש:

מספר ל' צ': הקיסר מעולם לא גילה סימן כלשהו של עצבנות, רוגזה, כעס או תסכול. אפשר היה לדמות שמצבים אלה אינם מוכרים לו מכל וכל, שעצביו צוננים כמו פלדה או שאין לו עצבים כלל. זאת הייתה סגולה טבעית. שאדוננו ידע לפתחה ולעדנה ברוח העיקרון שהעצבים בפוליטיקה הם סימן של חולשה, שמהווה פיתוי למתנגדים ואף מעוררת את הנתינים להתלוצצויות חשאיות.

המילה הנרדפת ל'מלכות' היא גם לא 'עושר' - למרות שהמלכים מתאפיינים בעושר: הקיסר ערך משתה רב רושם לכבוד מפגש הנשיאים. מטוסים מיוחדים הביאו לכבוד המשתה מאירופה יינות וצנצנות קוויאר... הזומנו למעלה מששת אלפי איש שהיו מחולקים לפי סדר הירארכי לכמה קטגוריות, עיליות ונחותות. לכל קטגוריה הותאם צבע אחר של מנה וגם תפריט שונה.

המשתה נערך בארמון הקיסר. האורחים צעדו לאורך טורים ארוכים של חיילי חיל המשמר הקיסרי שהיו מצוידים בחרבות ובחניתות. חצוצרנים שהוארו בזרקורים עמדו בראשי הצריחים והשמיעו את התרועה הקיסרית... כאשר הסבו האורחים באולם הגדול, עלתה תרועת חצוצרות: הקיסר נכנס... עם פניו הצנומות, עזות ההבעה והעיניים המבריקות, החודרניות, הגדולות. מאחורי והם צעדו המנהיגים האחרים סדורים בזוגות. האולם קם על רגליו, הכל מחאו כפיים. נשמעו קריאות לכבוד האחדות האפריקאית ולכבוד המלך. אחר כך החל המשתה עצמו... כלי היין היו כולם כלי כסף, בסגנון העתיק של 'האראר', כך שעל השולחנות הללו היו מונחות טונות אחדות של כסף עתיק יומין, רב ערך.

מספר מ' ס': במשך שנים רבות הייתי האיש אשר על המרגמה של הוד מעלתו הקיסרית. הייתי מציב את המרגמה בקרבת המקום שבו היה השליט הנעלה עורך משתאות לדלפונים הרעבים לחם. כאשר הייתה הסעודה מסתיימת, הייתי יורה כלפי מעלה סדרה של בליסטראות. ברגע ההתפוצצות היה יוצא מתוך הבליסטראות הללו מין ענן צבעוני שבהתפזרו, היה נופל אט-אט ארצה - היו אלה ממחטות צבעוניות עם דיוקן הקיסר עליהן. האנשים התגודדו, נדחפו, הושיטו ידיים, כל אחד רצה לחזור הביתה כשבידו מתת שירדה באורח פלא מן השמים עם דיוקנו של אדוננו עליה.

"האביב האתיופיי" יצא לפועל כמו תמיד בידי הצעירים. אלה שהחיים עודם לפנייהם ואשר הגיעו למסקנה שעם קצת דמוקרטיה - וללא הקיסר - ייראו חייהם יפים יותר. בסופו של דבר נאלץ הקיסר לוותר על כסאו, אך "המלכות" ליוותה אותו עד הרגע האחרון. גם המורדים לא העזו לבזותו או להשפילו. הם כלאו אותו בארמון ישן של הקיסר מנליק - שעל גבעות אדיס אבבה. קבוצת חיילים מונתה לשמור עליו, אך זו הוחלפה מידי שבוע בשבוע! מחשש שמא יפעיל עליהם הקיסר המודח את קסמיו המלכותיים והם יעברו לצדו. החיילים ששמרו עליו המשיכו לקוד בפניו כמו בימים הטובים. נציג של חברה בינלאומית שביקר בארמון כלאו, סיפר לסוכנות הידיעות הצרפתית (בתאריך 7 לפברואר 1975 למניינם) שבגין התנהגות החיילים הקיסר בעצם ממשיך להאמין במידה מסוימת שהוא קיסר אתיופיה!

* * *

קעת, לבטח, כבר נוכל לחוש טעם אחר ב"משל למלך": מלך אחד רכב בדרך בראש פמליה גדולה. בדרכם הגיעו אל גבול שדה שהייתה מגודרת. כיון ששעתם הייתה דחוקה ציוה המלך להרוס את הגדר כדי שיוכלו לעבור. בעל השדה היה כפרי פשוט, בור ועם הארץ שלא הכיר כלל את המלך ולא ידע בגיונו המלכות. לתומו חשב כי חבורת ציידים משברת את גדר שדהו, על כן בערה בו חמתו ובחרון אפו החל להשליך אבנים על המהרסים - ואבן אחת אף פגעה במלך... מיד תפסוהו עבדי המלך והעמידוהו למשפט מהיר וגזר דינו נחרץ למוות כדון מורד במלכות. ריחם המלך על הכפרי כיוון שראה שהלה אינו מבין ויודע כלל מה חומרת מעשהו על כן ביטל את גזר הדין, אולם ציווה כי הכפרי יענש על מעשיו וינקה את רחובות עיר הבירה. תחילה הפקידוהו לנקות את הרחובות הרחוקים מארמון המלך, ולאחר מכן הטילו עליו לנקות את סביבות הארמון ולבסוף את חצר המלך. ככל שעלה הכפרי בדרגה כך הבין את עוצם המלוכה ואת תקפו וגדולתו של המלך, ומתוך הבנתו זו הבין גם עד כמה חטא נגד המלך ומה רב היה פשעו. לבסוף פנה הכפרי אל השר הממונה וביקש שיביא אותו לפני המלך כדי שיוכל להתחנן לפניו ולבקש ממנו סליחה ומחילה. כן הוא גם הנמשל - אמר רבי ישראל בעל שם טוב - האדם החוטא אינו מבין כלל את גדולתו של הקדוש ברוך הוא. לו היה מבין את עוצם גדולתו של מלך מלכי המלכים היה מתחנן ומבקש על נפשו סליחה ומחילה!

חיים ארבל, יתד נאמן, מוסף שבת קדש פרשת נצבים, כ"ז באלול תשע"ב.